

HISTORIA GEOLOGII I WSPOMNIENIA

Jacek Rajchel (1944–2020)

5 kwietnia 2020 r., w Niedzielę Palmową, po dziesięciu miesiącach walki z chorobą nowotworową, zmarł w Krakowie wybitny naukowiec, znakomity geolog, zapalony przyrodnik i wspaniały nauczyciel akademicki – prof. dr hab. inż. Jacek Rajchel.

Jacek Rajchel urodził się w czasie wojny, 30 stycznia 1944 r. w Chełmie. Jego ojciec Telesfor Rajchel, uznany lekarz, był tam ordynatorem w szpitalu psychiatrycznym. Po wojnie rodzina Rajchłów wróciła do Krakowa, gdzie Jacek ukończył I LO im. Bartłomieja Nowodworskiego, a w roku 1962 rozpoczął studia na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym Akademii Górniczo-Hutniczej (AGH). Naukami przyrodniczymi interesował się już w latach szkolnych, a budową geologiczną Karpat zajął się w czasie studenckiej praktyki z kartografii geologicznej, pod opieką dr. Kazimierza Bogacza. Działal też pod kierunkiem dr. Janusza Kotlarczyka w Kole Naukowym Geologów, badając egzotyki karpackie. W 1968 r. ukończył studia na specjalności Surowce Skalne i w podjął pracę w Katedrze Geologii Wydziału Geologicznego. Zarówno katedra, wydział, jak i uczelnia zmieniały nazwy, obecnie jest to Katedra Geologii Ogólnej i Geoturystyki Wydziału Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica. Profesor Jacek Rajchel przez ponad 50 lat, aż do przejścia na emeryturę, był zatrudniony w tej placówce, a później dalej pracował naukowo.

Jako młody asystent zdobywał ostrogi naukowca pod kierunkiem prof. Henryka Świdzińskiego i jego współpracowników, w szczególności prof. Janusza Kotlarczyka, promotora jego pracy doktorskiej. Sylwetka naukowa Jacka Rajchla kształtowała się między innymi podczas prowadzenia praktyk w Krościenku nad Dunajcem, gdzie miał okazję współpracować z wybitnymi naukowcami z Katedry Geologii. Poznawał tam nie tylko geologię jednostki magurskiej, ale również miejsca, gdzie można było nabyć, nie całkiem legalnie, znakomitą łąką śliwownicę. W tym okresie otrzymał po raz pierwszy nagrodę JM Rektora AGH za badania stromatolitów kredy okolic Krakowa. Wtedy też poznał piękną, pełną uroku studentkę Lucynę (obecnie profesor AGH), z którą spędził 46 szczęśliwych lat, aż śmierć ich rozłączyła.

W 1978 r. obronił pracę doktorską *Budowa geologiczna doliny Sanu w rejonie Dynów–Dubiecko*. Została ona wyróżniona nagrodą JM Rektora AGH. Habilitację uzyskał na podstawie pracy *Litostratygrafia osadów górnego paleocenu i eocenu jednostki skolskiej* w roku 1991. W dniu 29 stycznia 2008 r. odebrał nominację profesorską z rąk Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego.

Zainteresowania naukowe prof. Jacka Rajchla obejmowały szeroki wachlarz nauk o Ziemi, obok geologii podstawowej zajmował się stratygrafią, sedymentologią, geologią regionalną, geologią surowców skalnych, hydrogeologią, kartografią geologiczną, ochroną środowiska, prospekcją surowców mineralnych i paleontologią. Ponad pięćdziesiąt lat zajmował się geologią polskich Karpat

fliszowych i zapadliska przedkarpackiego. Zgromadził ogromny materiał badawczy. Pozwoliło to na opublikowanie szeregu prac naukowych, zawierających wydzielenie i sformalizowanie wielu karpackich jednostek litostratigraficznych, w szczególności nowego, przejrzystego schematu stratygrafii płaszczowiny skolskiej. Publikacje przedstawiają m.in. stratotypy i obszary stratotypowe tych jednostek, opis regionalnych horyzontów korelacyjnych, a także szczegółową litostratygrafię oraz biostratygrafię opartą na biozonacji otwornicowej i radiolariowej oraz skorelowaną z aktualną chronostratygrafią światową. Badania Karpat obejmowały również tektonikę płyt i paleogeografię Tetydy i Paratetydy w czasie powstawania i zamykania basenów fliszowych. Opracowania paleogeograficzne i sedymentologiczne pozwoliły na wyróżnienie melanży tektonicznych i sedymentacyjnych, w szczególności olistostrom. Wyniki przyczyniły się do powstania spójnego modelu ewolucji Karpat fliszowych w okresie od jury do paleogenu.

Praktyczne zastosowanie badań prof. dr hab. inż. Jacka Rajchla obejmuje m.in. ocenę geozagrożeń w polskich Karpatach. Dotyczy to zwłaszcza rozmieszczenia osuwisk w ich wschodniej części. Istotne znaczenie mają również opracowania występowania wód mineralnych, surowców skalnych, energetycznych i rud metali w Karpatach, zapadlisku przedkarpackim, Górach Świętokrzyskich, monoklinie przedsudeckiej i na Niżu Polskim.

Profesor był człowiekiem ciekawym świata, kochającym podróże. Brał udział w wielu wyprawach naukowo-badawczych AGH, w tym na Spitsbergen, na Syberię, w rejon Bajkału, na Ukrainę i do Szkocji. Badania geologii Spitsbergenu zaowocowały opublikowaniem arkusza szczegółowej mapy geologicznej rejonu Wedel Jarlsberg Land wraz z objaśnieniami, które przedstawiają nową koncepcję stratygrafii i tektoniki tego obszaru. Badania te przyczyniły się również do poznania współczesnego klimatu Arktyki, w tym wyznaczenia tempa zmian klimatycznych.

Nie do przecenienia jest wkład naukowy prof. Jacka Rajchla w geoturystykę i geologię architektury. Profesor badał zagadnienia z pogranicza górnictwa, geologii, historii sztuki, architektury i turystyki dotyczące stosowanego w architekturze kamienia dekoracyjnego i budowlanego. Był współtwórcą nowego działu nauk o Ziemi, jakim jest geoturystyka miejska, wprowadził także do krakowskiego środowiska nauk geologicznych geologię miejską i miejską geologię architektury. Ukoronowaniem prac naukowych w tym zakresie jest książka *Kamienny Kraków*, nietypowy przewodnik geologiczny i geoturystyczny. Zawiera ona opisy i charakterystykę surowców skalnych stosowanych w architekturze Krakowa, propozycje krakowskich wycieczek geologiczno-geoturystycznych, a także słownik wybranych, podstawowych pojęć geologicznych oraz niektórych terminów kamieniarskich i architektonicznych. Jest to znakomite źródło wiadomości o zastosowaniu kamienia w architekturze, a jednocześnie podręcznik dla kierunku Kamień i Kamieniarstwo. Publikacja stała się wzorem dla opracowań geologiczno-geoturystycznych innych miast, np. Bratysławy stolicy Słowacji. Profesor Jacek Rajchel zajmował się również powiązaniem geologii i geoturystyki z ochroną dziedzictwa geologicznego i przyrody nieożywionej, przedstawiając koncepcje zagospodarowania wartościowych obiektów geologiczno-geoturystycznych. Był twórcą projektu Geo-gródka w Ogrodzie Doświadczeń im. Stanisława Lema.

Profesor Jacek Rajchel jest autorem lub współautorem ponad trzystu artykułów naukowych, książek, map, rozdziałów w książkach, streszczeń konferencyjnych, komunikatów i artykułów prasowych. W tych ostatnich opisywał m.in. wycieczki geologiczne, które prowadził, a w których uczestniczyli krakowianie, czerpiąc nową wiedzę o swoim mieście.

Prowadząc działalność naukową, prof. Jacek Rajchel równolegle przekazywał wiedzę kolejnym pokoleniom młodzieży kształconej w Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie. Był nauczycielem akademickim z krwi i kości. Prowadził wykłady, praktyki terenowe, ćwiczenia laboratoryjne oraz audytoryjne na różnych wydziałach AGH, a także na Uniwersytecie Trzeciego Wieku. Opracowywał programy i sylabusy studiów, tworzył nowe kierunki kształcenia w AGH. Sprawował opiekę nad studenckimi wyprawami badawczymi na Spitsbergen, Ukrainę, Syberię, Kaukaz i do Szkocji. Wypromował wielu dyplomantów na studiach dziennych i zaocznych, jak również również doktorów na Wydziale Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska AGH.

Profesor Rajchel przez wiele lat pełnił funkcję redaktora naczelnego Pisma Przyrodniczego *Wszelchświat*, jednego z dwóch najstarszych czasopism naukowych w Polsce. Uczestniczył też w pracach Rady Redakcyjnej *Przeglądu Geologicznego*.

Profesor był jednym z twórców Muzeum Geologicznego AGH i członkiem Rady Naukowej tej instytucji, promującej znakomicie nauki o Ziemi. Muzeum cieszy się dużą popularnością, odwiedzają je liczne grupy zwiedzających (od przedszkolaków po seniorów), czerpiąc wiedzę i robiąc sobie zdjęcia na tle eksponatów. Profesor J. Rajchel pełnił również funkcję przewodniczącego Wydziałowej Komisji Związku Zawodowego *Solidarność*, w latach 1993/1994 był kierownikiem Zakładu Geologii Ogólnej i Matematycznej, aktywnie działał w Polskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk o Ziemi, Sekcji Geologii Matematycznej Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika, Radzie Naukowej Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, Komisji do Spraw Normalizacji Nazewnictwa Stratygraficznego Karpat oraz w Radzie Społeczno-Naukowej w Leśnym Kompleksie Promocyjnym – Lasy Birczańskie. Od 2006 r. prof. pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Nauk Geologicznych Polskiej Akademii Nauk.

Za prace naukowe i działalność dydaktyczną Jacek Rajchel uzyskał kilkanaście nagród JM Rektora Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica. Został odznaczony medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotym Krzyżem Zasługi, Złotą Odznaką Zasługi Koła Naukowego Geologów i Geofizyków na Wydziale Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska AGH, uzyskał też dyplom Dyrektora Górniczego III stopnia.

Profesor był również zapalonym podróżnikiem, ornitologiem speleologiem, narciarzem i kajakarzem. Był też kochającym mężem, ojcem i dziadkiem, człowiekiem od danym rodzinie.

Odszedł od nas na zawsze. Dołączył w zaświatach do swoich znakomitych poprzedników, profesorów Henryka Świdzińskiego i Janusza Kotlarczyka.

Cześć Jego pamięci. Niech spoczywa w pokoju.

Odszedłeś już w zaświaty
Jacku, profesorze w wiedzę bogaty
Byłeś znawcą fliszu karpackiego
Spitsbergenu dalekiego
Sybiru zimnego
Paleogenu skolskiego
I Wszelchświata całego.
Geologiem znakomitym
Wykładowcą wyśmienitym
Przyrodnikiem zapalonym
Naukowcem niedoścignionym.
Wspominać Ciebie będziemy
A i łącką wypijemy
Gdy okazja się nadarzy
O dawnych latach pogwarzyć.

Jan Golonka
Akademia Górniczo-Hutnicza
im. S. Staszica w Krakowie